

ИЗБОРИ ПО ВРЕМЕ НА КРИЗА. ЗАКОНОВАТА РАМКА

Димитър Сивков

УНСС, магистър, сп. „Социология”

Резюме

Дават се три съвременни дефиниции на понятията „избори”, „криза” и „политика”. Към днешна дата единствено кризата ясно се припокрива с така зададената дефиниция и отговаря на реалността в България. Политиката и изборите не са това, което би трябвало да бъдат в демократична република през XXI век.

Политиката в България е непрозрачна и е насочена към задоволяването на интересите на тесен кръг хора. Това задълбочава политическата криза и икономическото неблагоприятно положение на голямата част на населението. Освен това новият Изборен кодекс дава възможност за усложняване и опорочаване на изборите. Разглеждат се резките разминавания между законовата теория и практиката.

При така проведени избори немалка част от населението не е доволна и основателно иска касиране на вота. Разглеждат се двата варианта – изборите да бъдат касирани или не – от икономическа гледна точка и последиците за голямата част от населението.

Представени са примери, в които законът бива потъпкан от Централната изборителна комисия, секционните и общинските изборителни комисии, както и от депутати на управляващата партия.

Summary:

The essay begins with three modern definitions of the terms – elections, crisis and politics. To date only the „crisis” clearly matches the definition and tightly meets the reality in Bulgaria. Politics and elections are not what they are supposed to be in a democratic republic in the 21st century.

The politics in Bulgaria is a non-transparent process which is clearly weighting towards the satisfaction of the needs of a very close circle of people thus deepening the political crisis and the unfavorable economical positions of most of the Bulgarian population. The Election code gives an opportunity for complexity and distortion of the elections. The essay deals with the sharp discrepancy between legal theory and practice.

In elections held in that way, significant portion of the population is not satisfied and rightfully want cassation of the vote. The two options are considered – election to be

annulled or not – from an economic perspective and the consequences for the majority of the population.

Examples are presented where the law is heavily violated by the Central Election Commission, some of the Municipality's Election Commissions and Section Election Commissions, as well as members of the parliament.

Що е то „избори“?

Изборите представляват процес на официално взимане на решение, чрез който населението избира свои представители в органите за управление на държавата. Изборите са най-често срещаният механизъм, чрез който модерната представителна демокрация действа от XVII век насам.

Що е то „криза“?

От гръцки „кризис“ – всяко събитие, което води или е очаквано да води до нестабилна или опасна ситуация, която се отразява негативно на даден индивид, група, общност или на обществото като цяло. Кризите се считат за негативни промени в областта на сигурността, икономиката, политиката, социалната или околната среда, особено когато те се случват рязко или внезапно. В по-широк смисъл може да означава, че протича извънредно събитие.

Що е то „политика“?

Политиката е процес, в който групи от хора взимат колективни решения. Терминът най-често се употребява в сферата на управление на държавата. Политиката се състои от властови социални взаимоотношения, в които групи от властимащи хора показват в каква насока и как трябва да се развива обществото, така че да постигне оптимално развитие с най-малко усилия. Политиците са хора, които получават власт от избирателите.

Ако така се разбират понятията, към октомври 2011 г. у нас единствено кризата е ясно определена. Политиката и изборите у нас не се припокриват с така горните определения. Първо, доколкото законовата рамка на изборите фактически не позволява на голям брой граждани да участват в изборите, лишени са от възможността да изберат свой представител в публичната власт. Второ, самият политически процес като цяло в България от едно известно време насам е загнил. Не е насочен към положително развитие на обществото като цяло. Обратно, властимащите експлоатират доверието на избирателите, за да трупат свои активи от всякакъв вид и в голямо количество. Така перманентното състояние на криза се изостря, което някои наричат за по-лесно „Преход“ – вече 22 години.

Законовата рамка усложнява и опорочава изборите. Това води към централизиране на властта в една точка. Властимащите си служат с тази власт, за да задоволяват своите интереси, не действат в посока благоденствие за всички. Изборите по-скоро задълбочават кризите, в които се намира по-голямата част от българското население.

Законовата рамка на изборите е от изключителна важност, по-конкретно новия Изборен кодекс (2010). Каква е теоретичната идея на закона? Преди всичко чрез законите да се създава основа, върху която обществото да се развива оптимално, хората да действат ефективно, без да си пречат взаимно.

Но какво прави на практика този прословут нов Изборен кодекс?

Всъщност той ограничава правото на избор. Районните кметове в малките села с под 350 души и районните кметове в големите български градове (София, Пловдив, Варна) вече са назначавани, а не избирани. Това са две крайности: кметовете в малките села – повечето отдалечени и крайно западнали, както и кметовете на огромни модерни райони като „Младост“ и „Люлин“ в София ще бъдат партийно назначавани – гражданите нямат думата. Това е модел на „спускане на властта отгоре“ – едва ли е демократично. Освен това дали партията има достатъчно свои подготвени кадри за всички тези места? Дори и да разполага с такива хора – те още от самото начало са извън контрола на гражданите, надали ще се чувстват отговорни да защитават техните интереси. Но е безспорно, че така се постига централизиране на властта – след явно пренебрегване на избирателите в посочените райони и села. Това ще засегне около 50% от българското население. Подобна централизация задълбочава политическата криза у нас – стимулира се обществена безотговорност у хората на власт, намаляват бариерите те да не се стремят да задоволят само интереси на себе си и тесен кръг от хора.

Изборният кодекс постановява и общите правила при гласуването – извършването на гласуването, начало и край, различни видове забрани, нарушения и пр.

Така например, в чл. 199 се определя, че „избирателят гласува, като поставя знак „X“ с химикал, пишещ със син цвят, в квадратчето с номера на избраната от него кандидатска листа, който изразява по еднозначен начин неговия вот”.

Какво се случва на практика?

В избирателна секция №59 в Кюстендил се оказва 25-годишна датчанка на име Мари. Тя е наблюдателка на датска неправителствена организация, зад която има снимачен екип и записва събитията. След приключване на изборния ден, в 20:00 ч., започва броенето на бюлетините. Оказва се, че знакът „X“ и синият химикал не са достатъчен критерий и пораждат спорове относно действителността на бюлетините. Според видеото на снимачния екип, знакът „X“ със син химикал придобива и някои други характеристики, когато той е поставен върху № на бюлетина от точно определена партия. Понякога X-ът е прекалено дебел и подчертан, друг път прекалено тънък и не се вижда, трети път химикалът е прекалено тъмен и се смесва с цвета на числото от бюлетината. Представителка на съответната партия и член на секционната комисия възразяват, но други членове заглушават техните оспорвания със законово-погрешното становище, че при такава ситуация думата има председателят на комисията и той взима окончателното решение дали един глас е действителен или не.

В закона единственото, което се споменава при възникнал спор около действителност на бюлетина, е следното: „Когато действителността на някой глас е оспорена, след решение на комисията случаят се описва в протокол. Протоколът се прилага към протокола на секционната избирателна комисия, като на гърба на бюлетината се отбелязва номерът на решението” (чл. 222). И това е. Очевидно председателят не е оторизиран да взема решение.

Такива факти, както и фактът, че броят на недействителните гласове на тези избори е рекорден – 700 000, от които 230 000 недействителни гласа във вота за президент, буди основателни подозрения за порочни практики в провеждането на изборите. Неслучайно Венецианската комисия даде ясни указания как да бъде редактиран Избирателния кодекс, за да се запушат недемократичните „пролуки”.

„Тежки“ нарушения са броят на сигналите за купуване на гласове, вкл. доказано купени гласове, сериозните организационни затруднения и нарушенията на самия ИК от ЦИК и СИК. Броят им е твърде голям, за да бъдат пренебрегнати.

Основните въпроси, които очакват ясен отговор са: Какво означават всички тези факти? Какво всъщност се случи в хаоса на неделната следизборна нощ? Какви, колко и защо бяха сгрешените протоколи? Защо избори се произвеждат и организират в малките часове, буквално на тъмно? Тези въпроси още чакат своите убедителни отговори.

При така проведени избори и при вече наличната нова политическа криза у нас, е малко вероятно да няма масово гражданско недоволство. При искане за касиране законът предвижда ангажирането на много структури, които да анализират, установят и решат доколко исканията са основателни. Каквото и да бъде тяхното решение е ясно, че ще са необходими немалко време и ресурси – това е допълнително осъбяване на изборите, което следва също да се отчита. Това са обществени ресурси, които всички ние ще заплатим.

Ако се стигне до касиране, то ни очакват нови преки и индиректни разходи за новите избори. Става дума отново за големи държавни, партийни и граждански разходи. Нови избори биха стрували скъпо в икономическото състояние на България и като цяло на българите. Става ясно, че наистина „честните и демократични“ избори са и икономически най-изгодни за обществото, освен това и щадят свободното време на избирателите.

Какви са реалните резултати от изборите през 2011 г. и какви изводи може да си извади българското общество?

Новият Изборен кодекс, в процеса на организиране и произвеждане на тези избори, бе нарушен многократно и последствия за това нямаше. Окончателното обявяване на изборните резултати от ЦИК закъсня с 24 часа. ЦИК влезе в ролята на нормотворец и обяви нов краен час за гласуване по места на 23-ти октомври – 21:00 ч., вместо предвиденият в закона 20:00 ч. Не на последно място стои и друго действие на ЦИК. Тя се самосезира по казуса „Двамата депутати от ГЕРБ“, след като двама от народните представители на тази партия бяха заснети от медия как се разхождат между компютрите по време на преброяването в ОИК-София на 24-ти октомври, един ден след първия тур на изборите. След това друга медия – вестник – излиза със снимка на един от депутатите да изнася черен чувал от зала „Универсиада“, където се помещава ОИК. В периода на очакване на становище на ОИК-София, говорителят на ЦИК заявява, че такъв тип поведение е незаконно. Въпреки това, поради липсата на 2/3 мнозинство (по този въпрос Венецианската комисия заяви, че има възможност работата на комисията да блокира) и с извинението „че депутатите са помагали на възрастен човек и бременна жена с чувалите и не били там в качеството си на депутати, а на „представители“ на партията“, те биват оневинени, вместо наказани.

В началото на Изборния кодекс, в чл. 22, е определено следното: „Към ЦИК и към районните и общинските ИК могат да се създават работни групи от специалисти. Възнагражденията на специалистите се определят от ЦИК в рамките на средствата, определени за произвеждане на изборите. ЦИК може да сключва договори със специалисти, технически, помощен и обслужващ персонал в рамките на средствата, определени за произвеждане на изборите.“

Какво правят депутати в комисиите? Защо не „помага“ предвиденият по закон помощен и обслужващ персонал? Няма ли очевиден конфликт на интереси между статуса на „депутат“ и „помагач“? Все ясни и прости въпроси, на които не се отговаря.

Резултатът е, че властимащите по време на изборите към дата 30-ти октомври 2011г. изнесоха на обществото урок на тема „Как да експлоатираме и нарушаваме закона без никакви последствия“. Друг, много важен въпрос е дали предвидените санкции за подобни случаи в самия закон са ясно дефинирани, достатъчни като сила, могат ли да предотвратяват подобни рецидиви.

Важното в случай като този е обществото да действа разумно и да покаже на управляващите, че такъв тип поведение е недопустим, и че политическата криза не трябва да става многолика. Политическа криза се изостря, когато управляващите своеволничат. От друга страна, тя се задълбочава, когато гражданите търпят това, апатични са, избягват да „шумят“ и реагират протестно. Както казва Вебер, „за политика важи, че ти си длъжен да отвърнеш на Злото със сила, в противен случай носиш отговорност за неговото разрастване“.

Едно допълнение от последния месец.

След края на втория тур бе внесено искане от 71 народни представители за обявяване на избора на президент и вицепрезидент за незаконен. Бе атакувано ограничаването на правото на вот чрез забранителни списъци, прозрачните бюлетини, участието на министър Цветан Цветанов като шеф на предизборния щаб на ГЕРБ, многото случаи на нарушена тайна при гласуването. Конституционният съд имаше задачата, съгласно чл. 265 от Изборния кодекс, в срок до един месец след изборите да постанови свое решение за касиране или не. Това стана с 9 дни закъснение.

Конституционният съд не намира предпоставки за нарушения, счита, че липсват доказателства, поради което искането за касация на вота се отхвърля.

Следва да отчитаме, че Европа наблюдава внимателно какво се случва у нас. Нужно ли е да изчакаме какво ще кажат експертите от ЕС, за да погледнем по-сериозно на проблемите с нашите избори? Въобще, как българското и европейското общество ще реагират на това, което се случи на изборите през 2011 г., тепърва ще разберем.

По повод изборите в Русия, гражданските протести и искането за касиране на изборите Европейският парламент призова Русия да проведе нови „демократични“ избори. Обратно, относно опорочените избори в България, въпреки 32-те бележки и препоръки на ОССЕ, Европа мълчи и не заема категорична критична позиция. Казва, че дори и да има установени нарушения – те не биха били достатъчни като количество, за да повлияят съществено на крайния изборен резултат. Няма как да не прави впечатление двойният стандарт в отношението на Европа.